

Konsolidovaná účetní závěrka (1. část)

Daniel Horad

Začínáte číst třídičný článek, který se věnuje tématu ne příliš populárnímu. Zdá se, že konsolidovaná účetní závěrka stojí na okraji zájmu účetních. V knihkupectvích najdete detailní rozbor jednotlivých účetních ale i daňových témat, jen publikaci na téma konsolidované účetní závěrky ne a ne objevit.

Je tomu z několika důvodů. Zatímco pohledávky má ve své rozvaze prakticky každá účetní jednotka, daň z příjmů trápí prakticky kohokoli a na čím dál tím více podnikatelů doléhá i daň z přidané hodnoty, konsolidovaná účetní závěrka jako by se týkala jen nadnárodních koncernů. Ukážeme si, že to není tak zcela pravdivé tvrzení a ve své auditorské praxi jsem se setkal s řadou případů, kdy skupina podniků měla sestavovat konsolidovanou účetní závěrku a nevěděla o tom.

Konsolidace je považována za abstraktní proces, odtržený od reality. Vždyť se neúčtuje o reálných transakcích. Jen se sčítají a odčítají čísla, vypočítávají položky s podivným obsahem. Snahou následujících kapitol bude vyvrátit i tuto domněnku. Lze najít řadu lidí, kteří Vám budou přísahat na to, že jedině konsolidovaná účetní závěrka poskytuje ty správné informace, zatímco na tu obvyklejší, individuální účetní závěrku se ve své podstatě nedá spolehnout.

Konsolidace je procesem. Na první pohled se může zdát, že složitým. Pokud si ale zkusíte jednou, dvakrát zkonsolidovat jednoduchou skupinu, zjistíte, že konsolidace se řídí několika málo pravidly, z nichž tím nezákladnějším je zdravý selský rozum. A znalost těchto pravidel Vám umožní lehce přejít od konsolidace dvou společností k vytváření konsolidované účetní závěrky za skupinu čítající desítky firem.

Tento článek se věnuje konsolidačnímu procesu tak, jak je upraven českými účetními předpisy. Nabízí se srovnání s IFRS, tedy s Mezinárodními standardy účetního výkaznictví. Základní postupy jsou stejné, nicméně jak klasik praví – ďábel tkví v detailu. Ve správném výběru metody konsolidace, v korektním určení goodwillu, ve způsobu zacházení se záporným goodwillem (badwillem), abych jmenoval alespoň ty nejvýznamnější rozdíly. Ovšem technika, tedy práce na konsolidaci, ta je stejná. Čeká-li tedy na Vás konsolidace dle IFRS, má i pro Vás tento článek smysl.

Proč vůbec konsolidovat?

Podívejme se, co o konsolidované účetní závěrce říká internetová Wikipedia:

„Konsolidovaná účetní závěrka je účetní závěrka skupiny podniků, která slučuje stav majetku a závazků a dosažené hospodářské výsledky mateřského podniku s jeho podílovou účastí v ostatních podnicích, které kontroluje nebo v nichž má podstatný vliv (holding) nebo je ovládající osoba ve smyslu obchodního zákoníku tj. má podstatný nebo rozhodující vliv.“

Cílem konsolidované účetní závěrky je podat akcionářům mateřského podniku a odborné veřejnosti komplexní informace o celkovém majetku, závazcích, vlastním kapitálu, nákladech a výnosech za ekonomicko-hospodářské seskupení podniků, které jsou kapitálově propojeny.“

Zkusme tuto definici převést do lidské řeči, a to pomocí příkladu. Představme si jednoduchou situaci. Skupinu pouze tří podniků, z nichž jeden, mateřská společnost, vyrábí produkty ze dřeva, zbylé dvě společnosti zcela vlastněné mateřskou firmou je prodávají, každá na svém vybraném trhu. Tzv. převodní ceny, tedy ceny, za které dceřiné společnosti od matky nakupují, jsou nastaveny na úrovni výrobních nákladů. Pak asi nikoho nepřekvapí, že matka je ve ztrátě způsobené správní a odbytovou reží, dcery jsou naopak v zisku. Poněkud matoucí informace, ne? Kdo se v tom má vyznat?

Konsolidovaná účetní závěrka nahlíží na skupinu podniků, jako by se jednalo o podnik jeden. Jako by se jednalo o jedinou účetní jednotku, kde každý původní podnik reprezentuje cosi jako divizi, středisko, nějaký vnitropodnikový útvar. Čtenáře konsolidované účetní závěrky nezajímá, jak si vede dcera věnující se obchodu ani vnučka věnující se třeba poradenství. Zajímá ho, jak si vede skupina podniků jako celek.

V úvodu jsem zmínil základní pravidlo pro konsolidační proces, a to aplikaci zdravého selského rozumu. Nyní toto pravidlo rozšířím – chcete-li sestavit korektní konsolidovanou účetní závěrku, využijte svého zdravého rozumu a vytvořte závěrku, jako by přestaly existovat formální hranice mezi společnostmi skupiny a vaším úkolem bylo prezentovat účetní informace o skupině jako jednomu podniku. Narazíte-li při konsolidaci na jakýkoli zádrhel, jakoukoli překážku, položte si základní otázku: „Jak by vypadalo řešení, pokud bychom tento problém řešili v rámci jediné společnosti?“ Odpověď na tuto otázku je řešením i pro překážku v procesu konsolidace.

Pro koho je konsolidovaná účetní závěrka určena? Pro každého, kdo má zájem o komplexní informaci o stavu skupiny. Zcela jistě to budou akcionáři dychtící po dividendách. A ty se obvykle odvíjejí od zjištění výsledku hospodaření celé skupiny. Ale nejsou to jediní uživatelé, dalšími v řadě mohou být například banky zajišťující svoje pohledávky z úvěrů, věřitelé obecně, potenciální investoři a další. Ti všichni čekají na výsledky vaší práce.

Kdo konsoliduje

Existuje několik základních pravidel, která určují, koho se konsolidace týká a kdo se jí může vyhnout. Pojdme si je postupně projít.

Prvním pravidlem je, že **konsolidují pouze právnické osoby**, řekněme korporace. Jinými slovy, fyzická osoba může vlastnit kolik chce společností, může mít ve svém portfoliu kolik chce finančních investic, ale pokud je ona tím spojovacím článkem, konsolidace se jí vyhýbá. Ne, že by nebylo možné i pro ni sestavit konsolidovanou účetní závěrku podle dále popsaných pravidel. Nicméně se bude jednat o jakousi neoficiální verzi, verzi pouze pro interní potřeby právě této fyzické osoby.

Posuňme se dále a řekněme si, které právnické osoby konsolidaci povinně sestavují. Náš zákon o účetnictví je v § 22 definuje pozitivně, když říká, že konsolidovanou účetní závěrku sestavují všechny společnosti, které se nacházejí v pozici ovládající osoby. Tedy osoby, která přímo či nepřímo ovládá jinou osobu, uplatňuje rozhodující vliv, v souladu s podmínkami stanovenými dnes již zákonem o obchodních korporacích, dříve obchodním zákoníkem. Kdo je tedy takovou ovládající osobou? Zákon o obchodních korporacích uvádí následující rozlišovací znaky:

- schopnost jmenovat nebo odvolat většinu osob, které jsou členy statutárního nebo kontrolního (dozorčího) orgánu

- možnost nakládat s více než 40 % podílem na hlasovacích právech, pokud jiná osoba nemá možnost nakládat s podílem větším
- možnost nakládat s více než 30 % podílem na hlasovacích právech, pokud tento podíl reprezentoval prostou většinu hlasů na posledních třech valných hromadách; tedy situace, kdy významná část společníků / akcionářů nemá zájem vykonávat svá práva a neúčastní se jednání valných hromad.

Zákon o obchodních korporacích tam, kde pracuje s velikostmi podílů, uvažuje i variantu jednání ve shodě, tedy společnou obsluhu několika obchodních podílů. Jednání ve shodě se pak projevuje tak, že skupina vlastníků postupuje společně především ve strategických otázkách a jejich podíly se tak tváří jako jeden. Pro účely konsolidace nicméně můžeme tento jinak korektní přístup pominout, neboť v konsolidaci hraje každý sám za sebe. To koneckonců připouští i zmíněné ustanovení § 22 zákona o účetnictví, když v odstavci 2 na konci věty definuje odchylku od obecného pravidla – „...s výjimkou ovládajících osob, které vykonávají společný vliv...“

Existuje i několik dalších výjimek z povinnosti sestavit konsolidovanou účetní závěrku. Projděme si je nyní jednu po druhé.

Je-li skupina podniků z pohledu základních účetních veličin posouzena jako malá, je povinnosti konsolidovat zbavena. A za malou je považována tehdy, pokud nesplní více než jedno z následujících kritérií:

- brutto bilanční suma je větší než 350 mil. Kč
- obrat je větší než 700 mil. Kč
- průměrný přepočtený stav zaměstnanců je větší než 250

Tato kritéria si zaslouží poněkud podrobnější komentář. Obrátíme-li podmínku pro pozbytí povinnosti sestavovat konsolidovanou účetní závěrku do pozitivní definice, máme povinnost konsolidovat, splníme-li alespoň dvě ze tří kritérií. Struktura kritérií je podobná těm, která přinášejí povinnost nechat svou závěrku ověřit auditorem. Ovšem podobnost může být lehce zavádějící, neboť pro účely konsolidace se vyhodnocuje pouze jedno období na rozdíl od zvažování povinnosti auditu, kde se posuzují období dvě. A vyhodnocuje se právě to období, které pak případně konsolidujeme. Což nás přivádí do poněkud nešťastné situace, neboť abychom zjistili, zda musíme konsolidovat, musíme nejdříve zkonsolidovat a zjistit výše uvedené hodnoty a pak vyhodnotit splnění kritérií.

V případě bilanční sumy si povšimněte, že se jedná o bilanční sumu ve své brutto podobě. Tedy před případnými oprávkami a opravnými položkami. Čímž se zvyšuje pravděpodobnost dosažení kritérií. Naopak obratem přes různě stavěné definice je prostý součet výnosových účtů, to znamená účtů třídy 6. Těm, kdo se chtějí povinnosti konsolidovat vyhnout, tak pomohla změna účtování čerpání či rozpouštění opravných položek a rezerv na stranu Dal nákladových účtů, neboť tyto položky tak do výpočtu obratu nevstoupí.

Abychom situaci mírně zkomplikovali, je nutné dodat, že jste-li bankou, pojišťovnou, zajišťovnou nebo jen prostě emitentem cenných papírů obchodovaných na některém z evropských trhů, kritéria se na vás nevztahují a povinnost konsolidace se nezbavíte. Připomeňme pro jistotu, kdo je považován za emitenta cenných papírů. Je jím korporace emitující například akcie, nebo ovšem také dluhopisy, na které se při hodnocení kritérií někdy pozapomíná. A regulovaným evropským trhem je v České

republice vedle Burzy cenných papírů Praha také RM-SYSTÉM, původně mimoburzovní trh vzniklý při kupónové privatizaci, dnes již akciová společnost provozující burzu.

Vraťme se ovšem k podmínkám pro vyhodnocení povinnosti sestavit konsolidovanou účetní závěrku. Vedle kritérií odvozených od bilanční sumy, obratu či počtu zaměstnanců existují ještě dvě možnosti, jak se této povinnosti vyhnout.

Tou první je situace, kdy jsou vaše dceřiné společnosti jednotlivě i v úhrnu nevýznamné a individuální účetní závěrka mateřské společnosti by se tak nijak významně nelišila od konsolidované účetní závěrky. Jsou to například situace sítě obchodních zastoupení prodávajících výrobky mateřské společnosti s minimální marží. V takovém případě se je možné odvolat na ustanovení § 22a, odst. 3 zákona o účetnictví a konsolidovanou účetní závěrku nesestavovat.

Druhou možností danou vyhláškou 500/2002 Sb. v § 62, odst. 2 je objevit někoho ve struktuře „nad námi“, kdo naši společnost zahrnul do své konsolidace a jsou současně splněny následující podmínky:

- konsolidace je sestavována v souladu s právem některého z členských států Evropské unie
- mateřská společnost, která konsolidovanou účetní závěrku sestavuje, drží přímo či nepřímo alespoň 90 % podíl v naší společnosti a nesestavení konsolidace na naší úrovni schválili zbývající akcionáři, resp. drží přímo či nepřímo méně než 90 % podíl a zbývajících nejméně 10 % akcionářů nebo 20 % společníků naší společnosti nepožádalo nejpozději šest měsíců před koncem účetního období o sestavení konsolidované účetní závěrky na naší úrovni.

Využijete-li možnosti nekonsolidovat díky tomu, že jste součástí konsolidace nějakého vyššího celku, je vhodné si uvědomit ještě několik souvisejících okolností:

- máte povinnost zveřejnit konsolidovanou účetní závěrku onoho vyššího celku v naší Sběrce listin, a to pozor – v českém jazyce
- současně jste i povinni ve své individuální účetní závěrce identifikovat korporaci, která konsolidaci provádí, a uvést důvod nesestavení konsolidované účetní závěrky.

Konsolidovaná účetní závěrka je automaticky předmětem zájmu auditora a jste-li konsolidující společností, nezapomeňte si zajistit i splnění této povinnosti. K úloze auditora v konsolidačním procesu je ještě v tomto článku vrátíme.

Pokud jste na základě výše popsaných podmínek zjistili, že máte povinnost konsolidovanou závěrku sestavit, ale nechce se vám do toho, snad vám rozhodování usnadní informace o možné sankci za nesplnění této povinnosti. Definuje ji zákon o účetnictví, který v § 37a stanovuje pokutu až ve výši 3 % z hodnoty konsolidovaných aktiv za následující prohřešky: (i) nesestavení konsolidované účetní závěrky, (ii) nekompletní konsolidovanou účetní závěrku, (iii) neověření konsolidované účetní závěrky auditorem a (iv) nezveřejnění konsolidované účetní závěrky. Pokud tedy budete povinností sestavení konsolidace přehlížet, může vás to po návštěvě správce daně, který je pověřen dohledem nad plněním povinností vyplývajících ze zákona o účetnictví, přijít na poměrně draho.

Proces konsolidace v kostce

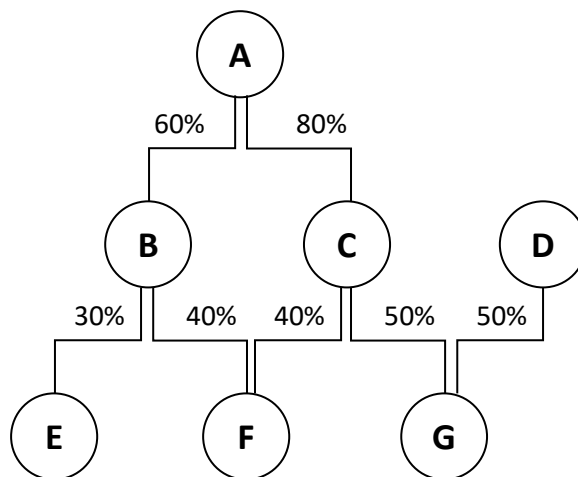
Kéž by to bylo tak, že vezmeme účetní závěrky, sečteme je a výsledek prohlásíme za konsolidovanou účetní závěrku. Postup vedoucí ke skutečně kvalitní a vypovídající účetní závěrce je výrazně delší.

Přeskočme krok číslo jedna, tedy uvědomění si prostého faktu, že máme povinnost konsolidovat, ten nám vyplynul z předchozí kapitoly. A přejdeme rovnou k bodu dvě, tedy ke stanovení konsolidačního celku.

Konsolidační celek a jeho stanovení

Máme-li sestavit konsolidovanou účetní závěrku, musíme přirozeně stanovit, kdo všechno nám patří do skupiny společností, které společnosti tvoří tzv. konsolidační celek. Jeho stanovení je v zásadě jednoduché, neboť vyjdeme z předpokladu, že do něj patří každý, ve kterém máme přímo či nepřímo alespoň podstatný vliv, tedy účinně můžeme vykonávat akcionářská práva odpovídající podílu 20 a více procent.

V případě našeho přímého vlivu, tedy při posuzování dceřiných společností, kde jsme vlastníky právě jen my jako mateřská společnost a hlava konsolidačního celku, je posouzení obvykle dost jednoduché. Nejsou-li uzavřeny nějaké akcionářské či jiné obdobné dohody, stačí nám pohled do přehledu našich dlouhodobých finančních investic a vybrat ty, které jsou sledovány na účtech 061 (investice s rozhodujícím vlivem) a na účtu 062 (investice s podstatným vlivem). Poněkud komplikovanější je posouzení nepřímého vlivu, tedy kdy dceřinou společnost vlastníme prostřednictvím jedné či více jiných společností. Pojdme si různé situace vysvětlit v následujícím

schématu:

Pro stanovení jednotlivých podílů propočteme „efektivní“ podíl v každé z uvedených společností:

- společnost A – mateřská společnost, konsolidující účetní jednotka
- společnost B – přímo vlastněná, podíl 60%
- společnost C – přímo vlastněná, podíl 80%
- společnost D – žádný podíl, nebude konsolidována
- společnost E – nepřímo vlastněná, podíl $60\% * 30\% = 18\%$

- společnost F – nepřímo vlastněná přes dvě větve, podíl $60 \% * 40 \% + 80 \% * 40 \% = 56 \%$
- společnost G – nepřímo vlastněná, joint venture (společný podnik s D), podíl $80 \% * 50 \% = 40 \%$

Ze schématu je zřejmé, že nepřímo vlastněný podíl se propočítává jako součin všech podílů, které vedou od mateřské společnosti až ke společnosti, v níž podíl chceme konkretizovat. To nás může zavést například k tomu, že zdánlivě z poloviny vlastněná společnost G bude reprezentována nikoli podílem ve výši 50 %, ale podílem nižším v hodnotě 40 %. Je to dáno skutečností, že přímým vlastníkem společnosti G je společnost C, ve které nemá mateřská společnost A 100 %. Společnost C má tedy i své další, minoritní akcionáře a jim tak náleží i podíl na finančních investicích společnosti C, konkrétně finanční investice do G.

Další neobvyklou situací je vlastnění jednoho podílu přes několik větví. V našem příkladu se to týká společnosti F, která je vlastněna jak přes společnost B, tak přes společnost C. Jednotlivé nepřímé podíly se v takovýchto případech sčítají, což navazuje na úvahu, že mateřská společnost A může společnost F ovládat jak přes společnost B, tak přes společnost C.

Vyloučení z konsolidačního celku

Při sestavování konsolidačního celku je možné vzít v úvahu tři výjimky, které umožňují, aby konkrétní společnost do konsolidačního celku zahrnuta nebyla. Jedná se o následující:

- posuzovaná společnost je z pohledu konsolidace nevýznamná, není tedy s to významně ovlivnit vypovídající schopnost konsolidované účetní závěrky. V tomto případě je si ovšem nutné uvědomit, že nevýznamnost zvažované společnosti je nutné hodnotit jak individuálně, tak za všechny „nevýznamné“ společnosti dohromady. Jinými slovy, nemůžeme se vyvázat z konsolidace tak, že všechny společnosti potenciálně náležející do konsolidačního celku prohlásíme jednotlivě za nevýznamné, byť dohromady tvoří významnou materii konsolidace.
- mateřská společnost nemá svou dceru pod kontrolou, existují dlouhodobá omezení výkonu vlastnických práv. Matka se tedy nemůže dostat k informacím nezbytným pro začlenění společnosti do konsolidačního celku, například z důvodu, že ji v tom brání minoritní akcionář.
- investice v dceřiné společnosti je držena výhradně za účelem jejího prodeje, jedná se tedy o cenné papíry k obchodování. Jen připomeňme, že v tomto případě není až tak podstatný termín plánovaného prodeje, jako samotný záměr investici za výhodnou cenu prodat.

Informace o vyloučení společností z konsolidačního celku se musí zobrazit v příloze ke konsolidované účetní závěrce spolu s důvodem vyloučení. K tomu je vhodné dodat, že především v případě prvního zmiňovaného důvodu „pro nevýznamnost“ je dobré zhodnotit, zda není jednodušší zahájit konsolidaci dceřiné společnosti dříve, dokud je jednoduchá a nevýznamná, než později, kdy její začlenění do konsolidace bude významně náročnější.

Konsolidační pravidla

Víme, kdo je zahrnut do konsolidace, tedy kdo tvoří konsolidační celek. A přitom s hrůzou zjišťujeme, že každý v tomto konsolidačním celku účtuje podle svých vlastních účetních metod. Co s tím?

I v souladu s Českým účetním standardem číslo 020 věnovanému konsolidované účetní závěrce má konsolidující společnost povinnost stanovit a vyhlásit ve formě interního předpisu tzv. konsolidační pravidla, která budou obsahovat minimálně následující oblasti:

- **vyhlášení konsolidačního celku a přiřazených konsolidačních metod** – pravděpodobně nejzajímavější informací pro společnosti ve skupině bude, zda jsou či nejsou zahrnuty do konsolidace a zda jim tedy vzniknou či nevzniknou nějaké další především reportovací povinnosti. Mnohým pak očekávanou náročnost může naznačit i přiřazená metoda konsolidace, tedy plná, poměrná nebo ekvivalenční.
- **sjednocení účetních metod** – v této části konsolidačních pravidel jsou zveřejněny účetní metody, které jsou závazné pro všechny společnosti, které dohromady tvoří konsolidační celek. Za zmínku stojí například doby odepisování, metodiky oceňování majetku a závazků, na to navazující metodiky stanovení opravných položek k zásobám a pohledávkám a případně další metody, jejichž sjednocení má významný dopad na hodnoty prezentované v konsolidované účetní závěrce.
- **termín konsolidované účetní závěrky** – obecně je stanoven podle účetního období konsolidující, tedy mateřské společnosti. K tomuto termínu by měly dceřiné společnosti zahrnuté do konsolidace připravit své výkazy, a to buď řádné, shoduje-li se jejich účetní období s účetním obdobím matky, nebo mezitímní, pokud je jejich účetní období odlišné. Vyhláška 500/2002 Sb. umožňuje využít i individuální účetní závěrku, je-li sestavena k datu ne staršího než tři měsíce od data konsolidované účetní závěrky. Takovou termínově předsunutou účetní závěrku je ovšem nutné upravit o dopady významných transakcí z období mezi datem individuální účetní závěrky a konsolidované účetní závěrky. A v takovém případě je na zvážení, zda pro předejití komplikací například při vylučování vzájemných vnitroskupinových vazeb není vhodnější výše naznačená metoda mezitímní účetní závěrky.
- **kalendář konsolidace** – součástí konsolidačních pravidel je i kalendář, nebo chcete-li itinerář, ze kterého dceřiné společnosti pochopí, co kdy mají mateřské společnosti předat, aby byl dodržen harmonogram konsolidace.
- **konsolidační dotazník** – informace od dceřiných k mateřské společnosti by měly mít nějakou standardizovanou podobu. Představa, že je možné zkonsolidovat skupinu jen na základě individuálních účetních závěrek, je obvykle bohužel naivní. Proto se využívají tzv. konsolidační dotazníky plnící současně dvě funkce. (i) sjednocují a obvykle i detailizují strukturu požadovaných informací tak, aby se konsolidující společnost neztratila v různých odlišně řešených přílohách k účetním závěrkám apod. a (ii) doplňují informace standardně v individuálních účetních závěrkách neobsažené, jako například údaje o vnitroskupinových vzájemných vazbách.
- **auditor konsolidace** – neposlední součástí konsolidačních pravidel je oznámení auditora konsolidované účetní závěrky a tím udělení jakési „plné moci“ pro přímou komunikaci společností začleněných do konsolidačního celku s tímto auditorem.

Jak vyplývá z výše uvedeného, konsolidační pravidla jsou kuchařkou, návodem pro zúčastněné společnosti, jak se v procesu konsolidace neztratit.

Metody konsolidace

Pro sestavení konsolidované účetní závěrky je v závislosti na míře vlivu mateřské společnosti na dceři nutné využít jednu ze tří konsolidačních metod. Na výběr jsou následující:

- plná metoda konsolidace
- poměrná metoda konsolidace
- ekvivalenční metoda konsolidace

Jak již bylo zmíněno, volba metody se odvíjí od míry vlivu. Jaká je souvislost? Následující:

- **plná metoda konsolidace** má své uplatnění v situacích, kdy mateřská (konsolidující) společnost uplatňuje v dceřině (konsolidované) společnosti rozhodující vliv. Ten je obvykle spojen s více než 50 % podílem na hlasovacích právech. Jak jsme se již ale poučili ze zákona o obchodních korporacích a definice ovládající osoby, není to jediné možné kritérium, které si zaslouží pozornost. Můžeme zvažovat zvláštní akcionářská práva, dohody z akcionářské smlouvy apod. Logika plné metody, která je popsána níže, velí ji využít tehdy, pokud z nějakého důvodu máme dceřinou společnost pod svou kontrolou.
- **poměrná metoda konsolidace** se využívá u tzv. joint ventures, tedy společných podniků. Je to taková situace, kdy obvykle dva vlastníci dohromady spravují jednu společnost a jeden bez druhého díky nastavení výkonu vlastnických práv nezmůže prakticky nic. Pro veškerá strategická rozhodnutí je zapotřebí jejich vzájemné dohody, nalezení kompromisu. Níže v této kapitole je opět popsána logika této metody a z tohoto popisu nám vyplývá, že podíly těchto vlastníků mohou být 50 na 50, není to ale nezbytně nutné. Může se jednat i o podíly menší, například 45 na 45 nebo 40 na 40, kdy zbylých 10, resp. 20 % vlastní minoritní akcionáři, kteří nemají přímý vliv na řízení společnosti.

Na základě zkušeností je v souvislosti s poměrnou metodou nutné upozornit na poměrně obvyklou chybu při zhodnocení situace. Řada joint ventures se jako společné podniky tváří jen na oko. Akciové podíly jsou sice nastaveny v poměru 50 na 50, ale to je tak obvykle jen kvůli stanovení poměru pro dělení zisku. Při podrobnějším čtení společenské smlouvy zjistíte, že jeden z na první pohled rovnocenných akcionářů má přeci jen vůči tomu druhému navrch. Může to být i jen mírná převaha při strategických hlasováních, která nám stačí k tomu, abychom vliv takového akcionáře posoudili jako rozhodující a pro konsolidaci zvolili plnou metodu.

- **ekvivalenční metoda konsolidace** je určena pro případy, kdy míra našeho vlivu na rozhodování o aktivitách dceřině společnosti je mizivá, nicméně naše investice v ní ne nevýznamná. V praxi se uplatňuje interval pro posouzení hlasovacích práv od 20 do 50 %, při zvažování je ovšem opět vhodné mít na paměti zdravý rozum a realisticky zhodnotit naše možnosti při prosazování lečjakých strategických rozhodnutí.

Z výše uvedeného členění vyplývá, že pro každý subjekt (mimo mateřské společnosti) zařazený do konsolidačního celku zvolíme tu kterou konsolidační metodu, která odpovídá vlivu mateřské (konsolidující) společnosti na něj. Určíme tak, jak se rozvaha a výkaz zisků a ztrát každé konsolidované společnosti promítne do celkových hodnot. Konkrétně se totiž konsolidační metody liší následujícím

způsobem. Přitom musím podotknout, že v následujících charakteristikách metod používám pojmy, které jsou v článku vysvětleny později. To není moc praktické a jako autor tohoto článku to uznávám. Nicméně se jedná o typický problém slepice a vejce, optimální řazení kapitol, při němž bych se zcela vyhnul předbíhání nebo nadměrnému opakování jsem nenalezl.

Plná metoda

Plná metoda vychází z teze, že mateřská společnost je schopna bez pomoci dalších vlastníků rozhodovat o strategickém i operativním směřování dceřiné společnosti. Jinými slovy plně ovládá její aktiva a je plně zodpovědná za její závazky. Proto je prvním krokem při konsolidaci dceřiné společnosti načtení veškerého jejího majetku a závazků, tedy ze 100 %. Tímto načtením do konsolidovaných hodnot je vyjádřeno právě ono plné ovládnání.

Rozhodující vliv ovšem ještě neznamena vliv ze 100 %. Proto se v plné metodě vykazuje jen ten podíl na vlastním kapitálu dceřiné společnosti, který odpovídá hlasovacím právům. Zbytek tvoří tzv. menšinový vlastní kapitál, tedy podíl ostatních, minoritních akcionářů na vlastním kapitálu konsolidované dceřiné společnosti.

Při aplikaci plné metody je nutným krokem tzv. základní vyloučení, tedy eliminace finanční investice mateřské společnosti do dcery a dceřin vlastní kapitál odpovídající oné vylučované investici.

A dalším vylučováním je eliminace vzájemných obchodů mezi mateřskou a dceřinou společností, ke kterým v konsolidovaném období došlo. A to jak v případě výsledkových dopadů, tak i v případě rozvahných zůstatků.

Poměrná metoda

Poměrná metoda je používána u společných podniků, joint ventures. Reaguje na to, že dceřiná společnost je rovnoměrně ovládána dvěma vlastníky, každý má tedy přeneseně kontrolu právě nad polovinou aktiv a závazků a náleží mu polovina výnosů a nákladů.

Správné použití poměrné metody tedy tkví v načtení přesné poloviny majetku, závazků, výnosů a nákladů. A dále vše pokračuje obdobně, jako je tomu u metody plné. Provedeme základní vyloučení i vyloučení vzájemných vnitroskupinových vazeb.

Ekvivalenční metoda

Ekvivalenční metoda je určena pro situace, kdy dceřinou společností pod kontrolou nemáme vůbec. Neovládáme tedy žádná její aktiva, nejsme přímo zodpovědní za její závazky, strukturu výnosů a nákladů nejsme jakkoli schopni ovlivňovat.

V takovém případě by nebylo vhodné do konsolidovaných výkazů přenášet jakékoli konkrétní položky z rozvahy či výkazu zisku a ztráty konsolidované dceřiné společnosti pod podstatným vlivem. Přestože vlastníme řekněme 30 % hlasovacích práv, těžko to můžeme interpretovat tak, že máme vliv na 30 % peněžních prostředků této firmy.

Rozvalu takovéto dceřiné společnosti tak promítneme v majetku jedinou položkou, a to cennými papíry v ekvivalenci. Tato položka bude vyjadřovat náš podíl na vlastním kapitálu dceřiné společnosti. Protistranou bude výsledek hospodaření v ekvivalenci shrnující náš podíl na veškerých výnosech

a nákladech dcery a případný konsolidační rezervní fond, který v tuto chvíli na tomto místě budeme zjednodušeně charakterizovat jako „nerozdělené zisky minulých období v ekvivalenci“. K podrobnějšímu rozboru této položky se budeme věnovat později.

I v případě ekvivalenční metody, přestože se na to často zapomíná, má svůj smysl základní vyloučení. Naopak vylučování vzájemných vnitroskupinových vazeb naráží na technické obtíže. Jak vyloučit například pohledávku matky vůči závazku dcery, pokud jsme z rozvahy dceřiné společnosti převzali jen podíl na jejím vlastním kapitálu? A podobně se můžeme ptát, jak vyloučit náš výnos ve výkazu zisku a ztráty matky vůči nákladu ve výsledovce dcery, když jsme přenesli jen náš podíl na výsledku hospodaření v podobě již zmíněného výsledku hospodaření v ekvivalenci.

Odpověď je celkem jednoduchá. V rozvaze nevylučujeme nic, není to technicky možné. A v případě výsledkových transakcí eliminujeme jen takové, které mají významný dopad na výsledek hospodaření, kdy na straně mateřské společnosti vylučujeme výnosy a náklady, na straně dceřiné společnosti zisk či ztrátu z transakce.

Konsolidační metody jsou zde představeny spíše teoreticky. Jejich skutečné dopady jsou pravděpodobně lépe pochopitelné z kapitoly věnované vlastnímu základnímu vyloučení. Tato kapitola uvádí druhou část tohoto článku.

Konsolidace krok za krokem

Na závěr první části článku rekapitulujeme konsolidační proces a naznačíme, čemu se budeme věnovat v dalších částech článku:

- 1 **Vyhlášení konsolidačního celku** – stanovení, kdo a jakou metodou bude konsolidován. Členům konsolidačního celku pak tuto skutečnost oznámíme s dostatečným předstihem, aby se mohli přizpůsobit konsolidačním pravidlům a dodržet stanovené termíny.
- 2 **Stanovení konsolidačních pravidel** – má-li konsolidovaná závěrka působit jako závěrka jediného podniku, je nutné sjednotit používané účetní metody a postupy.
- 3 **Účast auditora** – auditor konsolidované účetní závěrky je zodpovědný za ověření obsahové náplně konsolidovaných výkazů, tedy přeneseně i za jednotlivé individuální účetní závěrky. Aby byl této odpovědnosti schopen dostát, navštíví nejvýznamnější společnosti a ostatním rozešle dotazníky směřující na obsahovou náplň položek a způsob jejich ocenění. Komunikovat bude velmi pravděpodobně i s auditory jednotlivých společností.
- 4 **Získání a kontrola dat** – zdánlivá maličkost obsahující možná největší rizika konsolidace. V rámci konsolidačních pravidel se společnosti zahrnuté do konsolidačního celku dozvěděly i termíny pro odevzdání jednotlivých datových balíčků. Pro úspěšné zvládnutí konsolidačního procesu je vhodné kontrolovat dodržování těchto termínů a poskytovat okamžitou zpětnou vazbu.
- 5 **Konsolidace tabulkovou metodou** – nejobvyklejší metodou pro technické zvládnutí konsolidace je tabulková metoda. Tvoří ji tabulka, kde každý řádek zastupuje položku rozvahy

a výkazu zisku a ztráty a v úvodu každý sloupec reprezentuje jednu konsolidovanou společnost.

- 6 **Prostý součet** – prvním krokem konsolidace tabulkovou metodou je prostý součet hodnot za jednotlivé společnosti, přirozeně již s promítnutím přiřazené konsolidační metody. Společnosti konsolidované plnou metodou tedy v tabulce načítáme ze 100 %, společnosti zahrnuté poměrnou metodou „jen“ z 50% a konečně ze společností konsolidovaných ekvivalencí zobrazíme pouze náš podíl na vlastním kapitálu.
- 7 **Cizí měny v prostém součtu** – máme-li v konsolidačním celku společnosti prezentující své výsledky v cizí měně, přepočteme je pro účely prostého součtu závěrkovým kurzem centrální banky. IFRS v tomto případě používají pro výsledkové položky kurz transakce, české účetnictví je v tomto přímočařejší.
- 8 **Základní vyloučení** – jak již bylo naznačeno, pro všechny metody ekvivalenční nevyjímaje následuje po prostém součtu krok směřující k vyloučení finanční investice a podílu na získaném vlastním kapitálu, tzv. základní vyloučení. Pokud jsme společnost nezaložili, velmi pravděpodobně vzniká konsolidační rozdíl, který v tomto kroku rovněž ponížíme o roční odpis.
- 9 **Vyloučení vzájemných vnitropodnikových vazeb** – vedle základního vyloučení je nutné provést i eliminaci vzájemných vnitroskupinových vazeb, abychom tak posílili úvodní myšlenku konsolidace – prezentovat závěrku skupiny jako závěrku jediného velkého podniku. A v takové závěrce nemají vnitroskupinové vazby co pohledávat.
- 10 **Konsolidační úpravy** – v tabulkové metodě v dalších sloupcích po prostém součtu, základním vyloučení a vyloučení vzájemných vnitroskupinových vazeb zcela jistě zbude místo pro další konsolidační úpravy, kterými zvýšíme věrný a poctivý obraz konsolidované účetní závěrky. Blíže se těmto úpravám stejně jako vyloučení vzájemných vnitroskupinových vazeb budeme věnovat ve třetí části tohoto článku.
- 11 **Zaokrouhlení** – pomyslná třešnička na dortu umístěná na konci této části článku proto, abychom viděli jasné světlo na konci tunelu. Vykazujeme v tisících, možná milionech korun. A tak, až budeme zaokrouhlovat, budeme vědět, že už se neodvratně blížíme k cíli.

Nástinem konsolidačního procesu končí první, spíše teoreticky zaměřená část článku věnovaného konsolidaci. Teorie je nudnou, šedivou částí života, chce se citovat klasik, nicméně nezbytnou. Už začátek druhé části nás ale přenesse k onomu zelenému stromu, kde nabyté teoretické poznatky zúročíme.